

Ekologisk hållbarhet

För Region Gotland innebär ekologisk hållbarhet att vi ska värna om miljön, naturen och vattnet för att säkra ett fortsatt hållbart samhälle till kommande generationer. Det innebär att utveckla Gotland som ekokommun. Ställa om till lokalproducerad förnybar energi och minska negativa klimatavtryck och gifter i miljön. Högre grad av återvinning och hållbara kretslopp, att minska samhällets farliga avfall, klimatanpassning, medvetna konsumtionsval och ansvarsfullt samhällsbyggande som minskar belastningen på ekosystemen.

Sammanfattning av målområdet

Svenska Kraftnäts beslut under våren att inte gå vidare med förberedelserna för en tredje överföringskabel för el mellan Gotland och fastlandet var troligtvis det enskilda beslut som hade störst direkt inverkan för ett enskilt mål i målområdet. Beslutet innebar att bärande delar av Region Gotlands energiplan inte kommer kunna genomföras. Regeringen gav kort därefter Energimyndigheten i uppdrag att undersöka hur Gotland kan användas som pilot i omställningen till ett förnybart energisystem i Sverige.

Frågan kring markanvändningen i Bästeträskområdet på norra Gotland var

fortsatt aktuell. Eftersom mosaiken av alvarmarker, hållmarker, gamla tallskogar, myrar och sjöar gör området unikt, även i ett europeiskt perspektiv, har området länge funnits med i Sveriges nationalparksplan. Naturvårdsverket, Länsstyrelsen i Gotlands län, Region Gotland samt Havs- och vattenmyndigheten presenterade under året en förstudie, som identifierade de möjligheter och utmaningar som behöver beaktas innan en eventuell process för bildande av en nationalpark kan starta.

Grundvattennivåerna på Gotland var under första halvåret under eller mycket under de normala. Bortsett från bevatt-

ningsförbud och tidigare fattat beslut om anslutningsstopp på södra Gotland klarade Region Gotland dock vattenförsörjningen utan ytterligare större restriktioner. Hösten som följde blev nederbördsrik, vilket höjde nivåerna i främst de grunda magasinerna, samtidigt som det gotländska jordbruket fick stora problem. Ett flertal projekt och samarbeten arbetade under året med frågor kopplade till hur grundvattenbildningen ska kunna öka, samtidigt som landskapets avvattningsfunktioner fungerar tillfredsställande.

Mål 14: Utveckla Gotland som ekokommun

Internt har regionen under många år varit mycket nära 100 % förnybar energi vad gäller inköpt energi till el och värme i egna fastigheter. Energibesparingsåtgärderna har också varit ekonomiskt lönsamma. Andelen biogas som drivmedel i kollektivtrafiken ligger kring 20 %, vilket är i nivå med riket. Trots årets nyhet med förnybar HVO-diesel till några bussar, är kollektivtrafikens samlade andel förnybart bland de lägsta i Sverige.

Andelen ekologiska livsmedel som serveras inom regionens verksamheter har ökat och ligger nu över genomsnittet. Även det vegetariska inslaget har ökat, liksom insatser för att minska svinnet.

Totala mängden hushållsavfall per person på Gotland ligger nära riksgenomsnittet, medan andelen avfall som antingen återvinns eller rötas till biogas är större än riksgenomsnittet.

För målpuffyllelse är ständiga förbättringar som ger konkreta resultat i form av minskad miljöbelastning viktiga. Det är också viktigt med förebyggande arbete via information och undervisning. Två exempel är att skolor och förskolor uppmärksammat de senaste årens vattenbrist på olika sätt i undervisningen och teknikförvaltningens fortsatta arbete med kampanjen "Spara vatten", bland annat genom att ta fram ett skolmaterial.

För att utveckla Gotland som ekokommun bör också styrning och uppföljning av miljöarbetet hela tiden förbättras, för att säkerställa att resurserna används så effektivt som möjligt. Den modell som för närvarande används bygger på att samtliga nämnder tar fram handlingsplaner för hur den egna verksamheten kan utvecklas i linje med miljöprogrammets mål och strategier.

BUN, GVN, HSN, SON samt TN hade vid utgången av 2017 fastställt egna miljöhandlingsplaner. RS har en framtagen, men ej fastställd plan. Övriga nämnder saknar handlingsplaner. Sett mot denna bakgrund har målet inte nåtts. Region Gotlands revisorer konstaterade också i en revisionsrapport under året att styrning och utvärdering av regionens samlade insatser utifrån miljöprogrammet inte är ändamålsenlig.

INDIKATOR (jämförelse)	2017	2016	2015
Andel förnybar och återvunnen energi i kommunala lokaler, %	–	99 (91)	99 (91)
Andel förnybara bränslen i kollektivtrafiken, %	36	21 (82)	27 (75)
Ekologiska livsmedel i kommunens verksamhet under årets första 6 månader enligt KGIK, andel, %	31 (28)	24 (26)	28 (24)
Hushållsavfall som samlats in för materialåtervinning, inkl. biologisk behandling, andel, %	–	54 (39)	55 (39)
Insamlat hushållsavfall totalt kommun, kg/person	–	515 (518)	546 (527)

Mål 15: Ställ om till lokalproducerad och förnybar energi

De samverkansgrupper som finns mellan län, region och näringslivsaktörer för att stödja utveckling av förnybar energi på Gotland har under senare år haft fokus på att möjliggöra planerna på utbyggnad av vindbruket på Gotland. I maj 2017 fick de planerna ett totalt avbräck när Svenska Kraftnät meddelade att förberedelserna för ny elkabel mellan fastlandet och Gotland avbröts. Det satte de regionala klimat- och energimålen i gungning och ledde till uppvaktningar av berörd minister från aktörer på Gotland med län och region i spetsen. Under Almedalsveckan gav regeringen Energimyndigheten i uppdrag att utreda hur Gotland kan bli en pilot i omställningen till ett smart och förnybart energisystem. Region Gotland

har sedan dess bistått Energimyndigheten med lokalt stöd och kontakter med berörda delar av lokalt näringsliv.

Utöver stenindustrin är transportererna det svåraste att ställa om till förnybar energi på Gotland. Det nationella målet om 70 % minskning av trafikens klimatpåverkan blir för Gotlands del en stor utmaning. Länsstyrelsen har under 2017 inlett en förstudie för energieffektivare tunga transporter och regionen planerar för att medverka i den ansökan som kan bli fortsättning på förstudien. Vidare har regionen arbetat med underlag till kommande kollektivtrafikupphandling och regionstyrelsen har där fattat beslut om fortsatt satsning på biogas. Men den utbyggnad av kapacitet för att producera

biogas på Gotland som skett under 2017 baseras främst på industrins behov. Regionens köp av biogas minskade inom taxi och avfallsinsamling. Privat marknad ökade 16 %, men biogas till fordon ökade bara 6 % totalt i fjol.

Regionstyrelsen har också antagit en regional handlingsplan för att integrera och stärka klimat- och miljöperspektiven i det regionala tillväxtarbetet 2017-2020. Där ingår bland annat att revideringen av RUS genomförs så att miljö, energi och klimat får genomslag och vidare att som en del i det regionala utvecklingsansvaret precisera hur det regionala tillväxtarbetet kan stärka det kommunala utvecklingsarbetet inom ramen för klimat och miljö.

INDIKATOR	2017	2016	2015
Lokalt producerad biogas, GWh/år	–	29,7	27,4
Lokalt producerad sol, GWh/år	–	1,1	0,6
Lokalt producerad vindkraft, GWh/år	–	432	484

Mål 16: Säkra tillgången till vatten av god kvalitet

Grundvattennivåerna på Gotland var även detta år under de normala. Bortsett från bevattningsförbud och tidigare fattat beslut om anslutningsstopp på södra Gotland klarade Region Gotland dock vattenförsörjningen utan ytterligare större restriktioner. Hösten blev nederbördsrik, vilket bidrog till att höja nivån i främst de grunda magasinerna. Kampanjen "Spara vatten" har också höjt medvetenheten och bidragit till lägre vattenförbrukning.

För att säkra tillgången till vatten, togs i november första spadtaget till det nya bräckvattenverket i Kvarnåkershamn. Parallellt fortsatte investeringarna i ledningsnät på södra Gotland för att förebygga framtida bristsituationer. Region Gotland deltar också i IVL Svenska Miljö-

institutets stora Vinnovaprojekt på Storsudret, som går ut på att testa olika tekniker att tillvarata och lagra mer av den naturliga nederbörden.

Vattenskyddsarbetet fortsatte. Beslut och föreskrifter kring Visbys reviderade vattenskyddsområde vann laga kraft. För Romatäkten genomfördes en samhällsekonomisk analys, som visade att ett vattenskydd i det aktuella området är samhällsekonomiskt lönsamt.

Inom "Klart vatten"-arbetet blev antalet beslut kring enskilda avlopp 581 jämfört med 807 året innan. Totalt har fastighetsägarna i 52 socknar kontaktats. Projektet är viktigt för att säkra tillgången till vatten av god kvalitet för boende med enskilt vatten.

Samarbetet med Länsstyrelsen på Gotland inom ramprojektet "Vatten på Gotland" avslutades planenligt efter fyra år. Sammanlagt genomfördes 10 delprojekt, där flera haft fokus på målet, inte minst framtagandet av en regional vattenförsörjningsplan.

I oktober startade den treåriga försöksverksamheten Blått centrum Gotland, där Uppsala universitet Campus Gotland, Länsstyrelsen i Gotlands län och Region Gotland samarbetar i en fast struktur med fokus på utvecklingsarbete inom vattenområdet.

INDIKATOR	2017	2016	2015
Andel mängd levererat kommunalt vatten från skyddade vattentäkter, %	94	94	–
Antal kommunala vattenskyddsområden	17	20	20
Procentuell andel tjänligt* provresultat i enskilda vattentäkter, %	70	70	70

* Inkl. tjänligt med anmärkning. Data från 2015 års 100-brunnarsundersökning.

Mål 17: Gotlands klimatavtryck ska minska

Klimatpåverkande utsläpp kan visas territoriellt, produktionsbaserat eller konsumtionsbaserat. På Gotland är de klimatpåverkande utsläppen höga, särskilt genom sten- och kalkindustrin som står för cirka 79 % av de klimatpåverkande utsläppen. I ett konsumtionsbaserat perspektiv skulle de utsläppen fördelas per invånare i alla områden med verksamheter som använder kalk, cement och betong. Men även i ett konsumtionsbaserat perspektiv bedöms klimatavtrycket per gotlänning bli högt, vi är relativt få som delar på gemensam infrastruktur, vi bor stort och utspritt och vi är beroende av fossila bränslen för resor och transporter. I ett produktionsbaserat

perspektiv skulle utsläppen från Gotland vara ändå högre, särskilt för transporter och areella näringar vars insatsmedel då skulle belastas med högre utsläpp.

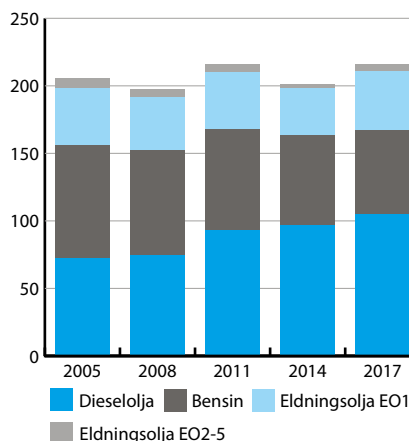
Från energianvändningen till värme, el och transporter på Gotland, med bränsle till cement- och kalkindustri undantagna, har utsläppen territoriellt minskat drygt 32 % sedan år 1990, men minskningstakten har stannat av. För dessa utsläpp är målet i energiplanen 45 % minskning från år 1990 till år 2020. Vägen dit kan bland annat vara halvering av de återstående utsläppen från el och uppvärmning, inklusive stationär förbränning av fossil olja inom areella näringar plus 20 % mindre

utsläpp från transporter jämfört med år 2015, vilket måste innebära snabba och stora insatser för att minska behovet av fossil olja. Personbilarnas andel av dessa utsläpp år 2015 var 34%, övriga transporter 55 %, el och uppvärmning 11 %. Energiplanens mål nås till år 2020 om stationär förbränning och ett antal av de fordon som använder mest bränsle byts ut till fossilfria alternativ. Då är det ändå långt kvar till de nationella målen år 2030 om en fossiloberoende fordonsflotta och 70 % minskning av transportsektorns klimatutsläpp från år 2010. Av de drygt 35 700 personbilarna på Gotland, kan hittills bara 5,9 % köras på el, etanol eller biogas.

INDIKATOR (jämförelse)	2017	2016	2015
Andel nyregistrerade bilar med alternativa bränslen, %	5,3 (6,5)	4,5 (4,6)	6,2 (4,2)
Sektorsvisa klimatutsläpp Gotland, CO ₂ e			
- stenindustri			1 857 956
- jordbruk inkl. djurhållning			280 473
- mark- vägtransport			139 945
- inrikes sjöfart			32 495
- övrigt			36 438
Utsläpp av CO ₂ från fossila bränslen i egna verksamheter, kton/år	-	-	-
Utsläpp av CO ₂ från tillförda fossila bränslen, kton/år	216	215	199

KLIMATPÅVERKANDE UTSLÄPP FRÅN ANVÄNDNINGEN AV OLJA, BENSIN OCH DIESEL PÅ GOTLAND 2005 - 2017, CO₂ KTON/ÅR

Trenden för användningen av diesel och eldningsolja pekar åt fel håll. Källa: ST1 Visby, Region Gotland

Mål 18: Ett ansvarsfullt samhällsbyggande som bidrar till tillväxt över hela ön

Region Gotlands verksamhetsidé är bland annat att skapa en trygg och hållbar utveckling över hela ön och ge service med hög tillgänglighet, valfrihet och god kvalitet. Gotland ska vara en bra plats att bo på och målet bidrar till miljöprogrammets mål för hållbar konsumtion, inklusive hållbart boende och cirkulär ekonomi.

Detta uttrycks bland annat i *Strategi för ett långsiktigt hållbart serviceutbud på Gotland* som ännu är under beredning. Den handlar främst om hur kommunal service ska utvecklas inom ramen för ett ansvarsfullt samhällsbygge, där urbanisering är en av utmaningarna. Strategin ska utgöra underlag i regional verksamhetsplanering

och nästa regionala utvecklingsstrategi, RUS, där processen också pågår. Under året har arbete inletts för en Agenda 2030-säkring av nästa RUS, med stöd av SWEDESD, centret för lärande för hållbar utveckling vid Uppsala universitet.

Näringslivet, inom Gotlands styrkeområden för tillväxt, har potential att växa miljömässigt hållbart. Digitalisering kan vidga företagens marknader. Men transporter och resor är tids-, kostnads- och klimataspekter som begränsar en hållbar utveckling för näringsliv och boende på Gotland. Här behövs innovativa lösningar.

Indikatorer till det här målet är ännu inte beslutade.